УДК 37(035).378

Ганна Кільова, *кандидат психологічних наук,*
заступник керівника Управління з питань звернень громадян
адміністрації Президента України,
заслужений працівник освіти України
Мирон Вачевський, *доктор педагогічних наук, професор,*
академік Академії вищої освіти України

ЗМІСТ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ, ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ, СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК

У статті досліджується проблема становлення освіти в Україні, її напрямки реформування на сучасному етапі та розвиток неперервної освіти у формуванні професійних компетентностей менеджерів освіти.

Ключові слова: *освіта, навчання, розвиток, система освіти, менеджери, виховання, становлення національної школи.*

В статье исследуется проблема становления образования в Украине ее направления реформирования на современном этапе и развитие непрерывного образования в формировании профессиональных компетентностей менеджеров образования.

Ключевые слова: *образование, учеба, развитие, система образования, менеджеры, воспитания, становление национальной школы.*

In the article the problem of becoming of education is probed in Ukraine its directions of reformation on the modern stage and development of continuous education in forming of professional competence managers of education.

Key words: *education, studies, development, system of education, managers, educations, becomings of national school.*

Актуальність проблеми. Процес модернізації змісту шкільної освіти є еволюційно-прогностичним. Він ґрунтується на врахуванні позитивних надбань української школи й водночас передбачає зумовлені сучасними тенденціями суспільного розвитку істотні зміни.

У розробці змісту зберігають значення положення концепції державного освітнього стандарту для 11-річної школи щодо суті стандарту, функцій і структури Базового навчального плану, статті Закону України "Про загальну середню освіту" щодо цілей, структури, тривалості ступенів школи і нормативів навального навантаження учнів, результати порівняльного аналізу зарубіжного досвіду реформування школи [6].

Сучасна ринкова економіка України та нові форми господарювання вимагають кардинальних змін у навчальному процесі, особливо на всіх магістралях, де формується нове мислення молоді, бачення перспективи і уміння орієнтуватися у виборі свого майбутнього, майбутнього свого народу. Потрібно рішуче відмовитись від старих методів навчання і виховання. Маємо дбати про те, щоб превалювало навчання, яке сприяє формуванню таких якостей особистості, як самостійність, підприємливість, уміння знаходити правильні управлінські рішення у складних ситуаціях, як відзначає О. Вишневський [1, 8].

Становлення національної школи пов'язано з переорієнтацією всієї її роботи на національній основі, наданні пріоритетів загальнолюдськими цінностями, національно-культурним традиціям, орієнтацією на реальні потреби народу України, як наголошують М. Вачевський, В. Мадзігон, Н. Примаченко [3, 7].

Варто відзначити роботу відомого вченого в галузі економічної підготовки педагогічних кадрів в системі освіти О. Шпака, який стверджує, що за останні роки була проведена значна робота з вдосконалення та поглиблення економічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів, гімназій, ліцеїв, коледжів, які досягають значних результатів у питаннях реформи освітньої діяльності у напряму економічних знань як вимагає цього сьогодення існуючої економічної системи. Суспільно важлива цінність та стратегічна незамінність такої цілеспрямованої підготовки посилюється тривожними фактами і навіть проявом економічної некомпетентності, яка, серед інших об'єктивних та суб'єктивних причин, також призводить до поглиблення економічної кризи в державі. Серед негативних чинників необхідно назвати необґрунтовані пропозиції керівників міністерств, відомств і підприємств щодо розв'язання тих чи інших економічних проблем: марнотратство; відсутність дієвого контролю за використанням державного майна; непрозорість бюджетного процесу; намагання розв'язати бюджетні проблеми винятково за

© Г. Кільова, М. Вачевський, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

рахунок посилення податкового тиску; непрофесійне обґрунтування економічного ефекту та інших негативних чинників [15].

Аналіз останніх публікацій. Становленню, розвитку та основним напрямам реформування освіти в Україні надається належна увага, у світ друком виходить журнал: "Вища освіта" – МОН освіти, журнали в галузі педагогіки "Молодь і ринок", "Рідна школа", а також підручники та навчальні посібники відомих вітчизняних авторів: О. Вишневський [1], М. Вачевський [2], І.А. Зязюн [5], В. Зайчук [4], Р.В. Гурак [6], В.Ю. Ковальчук [7], Я.Г. Камінецький [8], К.М. Левківський [9], О.І. Ляшенко [10], В.М. Мадзігон [11], С.М. Ніколаєнко [12], О.Т. Шпак [15] і підготовки менеджерів до педагогічної діяльності.

Мета статті. Розкрити основні завдання реформування середньої освіти, формування нового типу особистості в ринковій економіці, підготовки менеджерів освіти на всіх ланках навчального процесу на досягнення освітою України якісно нового стану, який відповідатиме сучасному світовому рівню, та її інтеграцію у міжнародний світовий простір.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі знання стають дедалі доступнішими для тих, хто хоче оволодіти ними. Зростає роль умінь здобувати інформацію з різних джерел, переробляти й застосовувати її для індивідуального розвитку і самовдосконалення людини.

Входження молодих поколінь у глобалізований, динамічний світ, у відкрите суспільство підвищує роль життєвої і соціальної компетентності учнів. Громадська освіта, економічне, правове й екологічне виховання сприяють активному життєвому і соціальному самовираженню особистості. Соціальний зміст освіти має бути збагачений, систематизований, перерозподілений по шкільній вертикалі. Соціально орієнтованим знанням слід надати виразного культурологічного та життєвого спрямування й виділити домінанти на кожному ступені школи [13].

Необхідно посилювати практичне й виховне спрямування мовно-літературної освіти, формування у процесі вивчення всіх предметів мовної культури особистості. Сучасне розуміння ролі української мови в школі має виявлятися у трьох взаємопов'язаних аспектах:

- як навчальний предмет в усіх навчальних закладах;

- як основний засіб комунікації і здобуття з інших (не мовних) сфер пізнання;

- як засіб розвитку й самовираження особистості школяра, утвердження в суспільстві.

У процесі формування демократичного суспільства в умовах поліетнічної держави посилюється увага до мов національних спільнот, що входять до складу українського народу (російська, польська, угорська, болгарська, єврейська та ін.). Цими мовами може здійснюватися навчальний процес у школах, вони можуть вивчатися як навчальний предмет.

В Україні забезпечується право національних меншин на задоволення освітніх потреб рідною мовою, збереження та розвиток етнокультури. Разом з тим у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мови національних меншин створюються умови для належного опанування державної мови.

Право вибору мови навчання мають батьки та їхні діти. Конституція України (ст. 10) гарантує вільний розвиток мов національних меншин в Україні. Мережа навчальних закладів в Україні формується відповідно до освітніх запитів та національного складу населення.

В останніх роках в Україні функціонує 16 969 загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою, російською – 1305, румунською – 91, угорською – 71, кримськотатарською – 14, молдовською – 7, польською – 5.

Всього українською мовою навчаються 3,9 млн. учнів, російською – 960 тис. учнів, румунською – 24,2 тис. учнів, угорською – 18,1 тис., молдовською – 5,5 тис., кримськотатарською – 5,96 тис., польською – 1,5 тис. Окрім того, у 1948 загальноосвітніх навчальних закладах навчання здійснюється двома і більше мовами.

Факультативно вивчаються: японська, китайська, корейська, італійська, турецька, чеська, словацька, французька, арабська, індійська, татарська, ромська, вірменська мови. Наприклад у Києві в загальноосвітніх навчальних закладах вивчається близько 30 мов [13, 18 – 19].

З метою якнайповнішого задоволення потреб національних меншин в Україні в галузі навчання, виховання, загальнокультурної підготовки Міністерством освіти і науки України спільно з Державним комітетом України у справах національностей та міграції розроблено та затверджено Типове положення про культурно-освітній центр національних меншин України.

Освітні стандарти в Україні відповідають вимогам щодо змісту освіти, прийнятим у розвинутих країнах світу, сприяють інтеграції національної освіти у світовий освітній простір. Новий зміст освіти ґрунтується на загальнолюдських цінностях, засадах гуманізму, демократії, громадської свідомості, взаємоповаги між націями й народами в інтересах людини, суспільства, держави.

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

Якість освіти значною мірою визначається знаннями в галузі інформаційних технологій. Неодмінною умовою набуття таких знань є оснащення навчальних закладів сучасною комп'ютерною технікою.

Продовжується реалізація програми "Intel – навчання для майбутнього".

Слід відзначити, що загальній середній освіті належить унікальна роль у системі безперервної освіти, адже лише шкільне навчання є загальноосвітнім, довготривалим (охоплює три вікові періоди) і обов'язковим для подальшого одержання професійної кваліфікації.

У різних типах загальноосвітніх навчальних закладів України освіту здобувають майже 4,5 млн. учнів, їх навчають і виховують понад півмільйона педагогів, відзначає О.І. Ляшенко в п. 2.2. "Біла книга національної освіти України" – С. 131 [10].

Шкільна освіта за роки незалежності постійно перебуває в зоні активних змін як у зв'язку з законодавчо-нормативним регулюванням, так і наукових пошуків, інноваційної практики. На її розвитку негативно позначилася тривала економічна, демографічна кризи, а також швидкі темпи змін без належного фінансового, наукового і кадрового супроводу у процесі переходу до Болонського процесу, людського розвитку, подальшого процвітання держави, але й прийняття відповідальності за стан і перспективи розвитку людського потенціалу. Разом із тим у цілому вдалося забезпечити поступове освоєння нового змісту освіти, певною мірою розв'язати низку складних управлінських і наукових проблем щодо навчання, виховання і розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Удосконалення змісту освіти є традиційно актуальною і багатоплановою проблемою. Її розв'язання об'єктивно не може бути завершеним на довготривалий період, оскільки держава і суспільство постійно змінюють вимоги до якості освіти, у педагогічній науці виникають нові ідеї, осмислюються результати апробації змісту у масовій педагогічній практиці. Не менш важливою обставиною є впровадження у більшості загальноосвітніх навчальних закладів вивчення курсу "Основи економки", "Підприємництва". Вже сьогодення вимагає створення у всіх педагогічних навчальних університетах і інститутах кафедр маркетингу і інтелектуальної власності, щоб готовити вчителів до цієї діяльності у закладах середньої вищої школи [3].

Маркетинг не тільки виробництво, збут та реклама, маркетинг освіти це новітні технології навчання, якість освіти, використання комп'ютерної техніки, пошук нетрадиційних технологій навчання, виховання і розвитку особистості як вимагає в нинішніх умовах ринок праці [2].

Слід відзначити, що нинішні умови вимагають кардинальних змін у системі економічної освіти в нашій країні. І першочергову роль у цьому повинні відіграти ліцеї, школи, гімназії, які покликані не тільки дати кожному учневі суспільно-необхідний рівень знань, ознайомити з багатством національної культури, різними загальноосвітніми дисциплінами, але й дати учням знання з основ економки, підприємницької діяльності, маркетингу та менеджменту [3].

Національна школа покликана формувати в учнів якості майбутніх підприємців, комерсантів, банкірів, фермерів. Економічне навчання в ліцеї, середній школі, гімназії повинно розв'язувати такі завдання:

- формувати в учнів загальне розуміння економічних законів сучасного суспільства, необхідності переходу України до ринкової економіки, найважливіших механізмів її регулювання;

- досягнути засвоєння учнями певного рівня знань про ринок (суть, функції, структуру, механізм дії), потреби людини та шляхи їх задоволення, про товари, послуги, гроші та їх обіг, про фінанси і кредит, про зовнішньоекономічні зв'язки України;

- розвивати економічне мислення учнів, формувати любов до природи рідного краю, бережне ставлення до навколишнього середовища;

- виховувати розумні потреби і негативне ставлення до споживацьких нахилів;

- формувати вміння самостійно набувати, засвоювати і застосовувати економічні знання, розуміти і пояснювати сучасну економічну політику, економічні явища.

- розвивати нахил учнів до вибраної професії і сфери діяльності [11].

Вивчення основ економіки учнями старшої школи буде сприяти підготовці молодого покоління до самостійного життя, правильному вибору ними життєвих орієнтацій, формуванню і утвердженню високих моральних цінностей громадянина [3].

Старша школа 10 – 11 класи є останнім етапом здобуття повної загальної середньої освіти, на якому завершуються формування цілісної картини світу, оволодіння способами пізнавальної і комунікативної діяльності, вмінням одержувати з різних джерел інформацію, переробляти і застосовувати знання.

Старша школа функціонує переважно як профільна. Це створює значно кращі умови для

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

диференційованого навчання, врахування індивідуальних особливостей розвитку учнів, які відрізняються передусім якісним складом своїх здібностей. Тут доцільним є поглиблення вивчення окремих предметів, широке використання курсів на вибір, факультативів.

Профільність навчання визначається з урахуванням освітніх потреб учнів, кадрових можливостей і матеріальної бази школи, соціокультурного і виробничого середовища, перспектив здобуття випускниками школи подальшої освіти. Залежно від умов роботи конкретної школи профільність навчання можна реалізувати як у межах усього навчального закладу, так і в окремих класах чи групах учнів. Однак не виключається робота шкіл і класів без визначення профілю навчання (загальноосвітній профіль) [5].

У сільських школах немає паралельних класів, можливості для організації профільного навчання значно менші.

Збільшення віку учнів старшої школи, орієнтація на подальший вибір професії сприяють розширенню життєвої і соціальної компетентності старшокласників, появі нових мотивів навчання, самоорганізації і самореалізації особистості.

Слід зазначити, що паралельно із загальноосвітньою школою функціонують також гімназії, де навчаються здібні і обдаровані діти на основі спеціально створених навчальних планів і програм. Процес творення гімназій – новий напрям і тепер вони діють переважно у складі перших п'яти класів гімназійних. Ця ланка системи освіти включає ліцеї, спеціалізовані класи, колегіуми.

Нинішні умови вимагають нових підходів розв'язання теоретичних і нормативних проблем стандартизації змісту освіти, гарантії держави щодо його забезпечення, дидактична теорія модернізації змісту ще не набула належної повноти і обґрунтованості, існує дефіцит експериментальних та узагальнюючих праць, які дали б змогу глибоко і цілісно розкрити сутність обов'язкових дидактичних характеристик змісту, адекватного сучасним вимогам до якості загальної середньої освіти. Потребує перегляду предметне наповнення освітніх галузей, особливо вивчення основ економіки та маркетингу в загальноосвітніх навчальних закладах освіти [14].

Відзначимо, що стратегічний рівень змін у розробленні й упровадженні змісту загальної середньої освіти зводиться до наступних основних напрямів, а саме:

- зміст шкільної освіти має розроблятися з реальним випередженням (не менше, ніж за 2 роки) як базова складова макросистеми безперервної освіти, з обов'язковим, чітко визначеним урахуванням попереднього і наступного етапів. Він має розглядатися як найважливіша складова освітньої і молодіжної політики, адже є незмінним чинником інтелектуального розвитку потенціалу кожного громадянина в період найбільшої сенситивності до навчання;

- необхідно подолати суперечності, які склалися між єдиними вимогами щодо виконання державного стандарту і відсутністю державних гарантій щодо створення відповідних умов його впровадження у різних умовах функціонування школи (фінансових, матеріальних, кадрових);

- розроблення змісту державного стандарту має здійснюватися з одночасним визначенням стандартів оцінювання його ефективності. Саме результати експертизи щодо якості змісту мають належати до найважливіших аргументів щодо оновлення тих чи інших параметрів змісту, а також слугувати орієнтиром для визначення об'єктів моніторингу його якості як на державному, так і регіональному рівнях.

Вагомим чинником у становленні та розвитку системи освіти є підготовка вчителя і його професійне вдосконалення. Зміни в змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують розв'язання проблеми підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, є суб'єктом особистісного і професійного зростання, вміє досягти нових педагогічних цілей. Під цим кутом зору, роль учителя полягає не лише в тому, щоб забезпечити передавання знань від одного покоління до іншого, а й у тому, щоб бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін [7].

Перевагою стає підготовка вчителя-вихователя, спроможного вийти за межі власного предмету здійснювати міждисциплінарні зв'язки, усвідомлювати фахові знання в системі культури. Важливим є його вміння організувати навчальний процес як соціальну взаємодію, залучити особистісні ресурси учнів для розв'язання завдань життєтворчості [12].

Сучасні вимоги підготовки учнівської молоді та в подальшому закладах профільного навчання (спеціалізації), вчитель як вихователь і організатор навчального процесу не обмежується оцінкою навченості учнів, а стимулює їхні особисті досягнення. При цьому він не контролює, а поділяє відповідальність за результати співпраці з ними. З огляду на нову ситуацію в освітньому просторі України педагог повинен уміти працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, підручників, змісту, форм навчання тощо [7].

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

Отже, напрям професійної підготовки та використання новітніх технологій в навчальному процесі вимагає використання навчання від просвітництва до здійснення життєтворчої та культуротворчої місії, від маніпулятивної, авторитарної педагогіки до педагогіки особистісно зорієнтованої, комунікативної.

Висновки. У нинішніх традиційних напрямах навчання сильною стороною шкільного навчання є оволодіння сумою знань. Ринок праці вимагає нових підходів до здобутих знань, вміти самостійно аналізувати процеси, явища, що відбуваються навколо. Кожен випускник школи повинен вміти використовувати комп'ютер у своїй подальшій науково-практичні діяльності.

На наш погляд ринок праці нині вимагає від кожного випускника навчального закладу мати знання з основ економіки, маркетингу та менеджменту. Стає необхідністю вміти творчо розв'язувати проблемні питання виробничо-наукової діяльності, використовувати знання інтелектуальної власності. Творчість має виникати в голові людини, яка підготовлена до творчої діяльності, яка постійно навчається, розвивається, росте як фахівець накопичуючи свої професійні компетентності.

1. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Навчальний посібник. – Дрогобич "Коло", – 2006. – 605 с.

2. Вачевський М.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції. Монографія. – К.: Професіонал, – 2005. – 364 с.

3. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Основи економічних знань. Навчальний посібник для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл 10 – 11 – 12 класів. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 162 с.

4. Зайчук В. Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні // Вища школа. – 2002. – №2 – 3. – С. 11 – 12.

5. Зязюн І.А., Кремень В.Г., Ничкало Н.Г.Стан та перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні. Зб. док. і матеріалів. – К.: Парламентське вид-во, – 2003. – 171 с.

6. Гурак Р.В. Законодавство України про освіту. Збірник документів. – К.: Видавництво Європейського університету, – 2002. – 206 с.

7. Ковальчук В.Ю. Професійна та світоглядно-методологічна підготовка сучасного вчителя: Модернізаційний аналіз. – Київ – Дрогобич. "Коло", – 2004. – 264 с.

8. Камінецький Я.Г. Організаційно-педагогічні засади управління підготовкою кваліфікованих робітничих кадрів в умовах ринку. – Львів, – 2002. – 342 с.

9. Левківський К.М. Збірник нормативних документів щодо Болонського процесу. – К.: ПТЗО, – 2008. – 120 с.

10. Ляшенко О.І. Загальна середня і позашкільна освіта. (біла книга національної освіти України. – К.: ТОВ "Інформаційні системи", 2010.

11. Мадзігон В.М. Продуктивна педагогіка. Монографія. – К. "Вересень", – 2004. – 324 с.

12. Ніколаєнко С.М. Управління якістю вищої освіти. Теорія, аналіз і тенденції розвитку. Монографія. – К.: Нац. торг. екон. ун-т, – 2007. – 519 с.

13. Освіта України 2006. Інформаційно-аналітичні матеріали діяльності міністерства освіти і науки України у 2006 та головані завдання на 2007 рік/Уклад.: А.В. Кудін, К.М. Левківський, В.П. Погрібгяк, Д.Б. Панасевич, А.К. Солоденко; За заг. ред. С.М. Ніколаєнка, Б.М. Жебровського. – К.: Знання, – 2007. – 175 с.

14. Розвиток освіти в Україні (1992 – 1993 роки). – К.: МОН України. – 1994. – 118 с.

15. Шпак О.Т. Економічна підготовка педагогічних кадрів в системі безперервної освіти. Монографія. – К.: "Четверта хвиля", – 2000. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2010

"Оберігай час і стережися злого і не завстидайся за твою душу.
Бо є встид, що наводить гріх, і є стид – слава і ласка.
Не приймай лице за твою душу і не соромся собі на упадок.
Не затримай слово в часі потреби, і не сховай твоєї мудрості для краси.
Бо в слові пізнається мудрість і напоумлення в мові язика".

Книга премудрості Ісуса, сина Сираха, глава 4, 20 – 24.

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com